

BÜYÜK ROMULUS OYUNU DRAMATURJISI ÜZERİNE

(*Akın Savaş Yıldırım*)

İTÜ Sahnesi'nin kadrolaşma yolunda önemli bir yere sahip olan "Büyük Romulus " oyunu 1998 yılında çoğu yeni oyuncularından kurulu bir ekip tarafından sahnelendi. İTÜ Sahnesi'in geleceğini de bu ekip belirledi . Oyunun grup açısından önemi kadrolaşma sorununu aşmaya yönelik önemli bir adım olmasında yatar. Büyük Romulus kadrosundan bir sonraki senelerde grup içerisinde önemli sorumluluklar alacak insanlar çıkarabilmiştir.

Roma İmparatorluğun son iki gününü anlatan oyun Büyük Romulus karakterinin söylemi üzerine inşa edilmiştir. Oyunun oturduğu grotesk eksen Roma İmparatoru olan Büyük Romulus'un bir imparator gibi değil de tavuk yetiştirici gibi davranmasıdır. Bu kurgu Moliere vb. yazarların oyunlarındaki başkasının yerine geçme ya da kendinden üstün bir kişiliğe bürünmeden çıkarılan komedi ve çelişkinin tam tersidir. Aslında Romulus gerçekten bir imparatordur ve imparator olacak özelliklere sahiptir. Ancak Dürrenmatt bir çok oyununda olduğu gibi tersine bir kurguyla yola çıkar. Aslında Moliere ve Shakespeare oyunlarını klasikleştiren biçim , kurgu ve içerik bir başka boyutu ile Dürrenmatt'ta karşımıza çıkmaktadır. Moliere'in 'Zoraki Hekim'deki oduncusu bilge bir Hekim gibi davranırken Dürrenmatt'ın 'Babile Bir Melek İniyor' daki bilge Akki'si bir dilenci olur. 'Gülünç Kibarlar'daki uşak Mascarille bir Paris Efendisi gibi davranırken Dürrenmatt'ın 'Fizikçiler'deki ünlü bilim adamı deli kılığına girerBüyük Romulus'taki bu yapı aslında Dürrenmatt'ın tüm söylemek istediklerine , tüm okuyucu veya seyircinin devlet ,savaş , intikam,hırs gibi kavramlara yabancılaşmasına bir zemin oluşturur.

İlk sahnede cepheden önemli bir haber getiren haberci , karşısında hiç beklemediği bir imparatorluk görür. Günlerce at üstünde hiç uyumadan saraya ulaşan askerin getirdiği bu önemli haberi ,imparator B. Romulus umursamaz. Tavuklarını besleyen Büyük İmparator Romulus karısı , kızı ve tüm saray erkanını çileden çıkarır. Çünkü İmparator hemen her gün tavuklarıyla meşgul olmakta , yemek yiyip uyumaktadır. Cepheden çok önemli haberler gelmiştir , hemen okunması ve gerekirse eyleme geçilmesi gereklidir. Romulus dışındaki tüm karakterler kendilerinden beklenen tepkileri gösterirler ve hepsi Romulus'a tavır alırlar. Burada "tutarsız" olan Romulus'tur. Çünkü bütün yetki ve güç ondadır ve o ülkesini korumak , gerekli emirleri vermek , tüm savunma ve savaş planlarını yapmak zorundadır. Ancak o tavuklarına konsantre olmuştur. Aslında Romulusun tavuklarla gerçekten büyük bir ilgi duydu için değil sadece sembolik olarak ilgilendiğini söylemek yanlış olmaz. Üçüncü perdenin sonuna kadar Romulus'un neden böyle davrandığına seyirci olarak anlam veremeyiz.

İkinci perde arşivlerin yakılmasıyla başlar. Dahiliye Nazırı Germenler'in eline geçmemesi için tüm arşivi ateşe verir. Harbiye Nazırı bazı savaş taktikleri geliştirmeye çalışır, haberci ise hala uyumamaktadır ve intikam planları yapmaktadır. Romulus'un dışında kendi başlarına çözüm arayan saray erkanı tavukların da uçuşmasıyla tam bir kaotik görüntü oluştururlar. İşte bu görüntü üzerine cepheden yaralı bir halde Romulus'un kızı prenses Rea'nın sevgilisi Aemillian gelir. O da imparatorluğun görüntüsü sebebiyle haberci gibi tam bir şok içersindedir. Ancak Aemillian savaşın gerçek görüntüsünü taşımaktadır , savaşın acısı yüzünden ve kanlı gözlerinden okunmaktadır. Bu açıdan Aemillian'ın şaşkınlığı ve kızgınlığı haberciye göre daha farklıdır. İmparatorluğu tanıyamaz ve kendi de tanınmaz duruma gelmiştir. Sevgilisi Rea ile karşılaşması imparatorluğun durumunu sembolik olarak ifade eder. İkiside birbirini tanıyamaz , biri köşkünün diğeri savaş cephelerinde uzun zaman geçirmişlerdir. Aemillian aşk ve sevgi sözcükleri bekleyen sevgilisine bir bıçak almasını ve

düşmanla savaşmasını söyler. O sıralarda dram sanatı üzerine yoğunlaşmış olan Rea tam anlamıyla yıkılır ve derse çağırarak dram hocasına "Artık edebiyata ihtiyacım yok , şiir duymak istemiyorum, ölüm tanrısının kim olduğunu öğrendim " der.

Kurtuluş formülü arayan saray erkanı Pantolon İmalatçısı şimdiki deyimle Petrol Şirketi Sahibi ya da Dolar Milyarderini Cesar Rupf ile bir ümit bulur. Çünkü zengin işadamı Rupf , Rea ile evlenirse Germenler'i para ile kandırarak ve böylelikle Roma İmparatorluğu kurtulacaktır. Bu teklif imparatorluk için çok büyük bir fırsattır. Aemillian bu teklifi duyar duymaz Rea'yı çağırır ve ona Rupf ile evlenmesini söyler. Aemillian sevgilisinden vatani için vazgeçmiştir, çünkü Aemillian yiğit bir vatanseverdir ve vatani için ölmeyi bile göze almıştır. Bu duygular içinde hiç tereddüt etmeden Sayın Rupf ile anlaşmıştır. Saray erkanını sevince boğan bu haberin tam ortasına Romulus düşer. Ve Romulus Saray erkanına göre anlamsız bir şekilde bu evlenmeye karşı çıkar. Artık Saray erkanı Büyük Romulus'a tam anlamıyla kin duymaya başlamıştır. Böyle bir fırsatı da değerlendirmeyen imparatora güvenleri ve saygıları kalmamıştır. Çünkü İmparator imparatorluğun gerektirdiği tüm yükümlülükleri sonuna dek tersine kullanmaktadır.

Romulus'un "neden" böyle hareket ettiğini üçüncü perdede anlarız. Karısı Julia , kızı Rea ve yaralı subay Aemillian'a gerçek yüzünü göstermeye , onlarla tartışmaya bu perdede başlar. Burada baştan itibaren Romulus'un alaycı tavrının yok olduğu ve tam anlamıyla "Ciddi Romulus"un felsefesinin ortaya çıktığı sahnelerle karşılaşırız. Karısı Julia ile evlenmesinin imparatorluğu yıkmak için bir hamle olduğunu bu perdede öğreniriz. Ortada bir çıkar evliliği vardır. Julia iktidar hırsı için , Romulus ise felsefi ve pratik bir amaç için bu evlenmeyi tercih etmiştir.

Romulus'un bu perdedeki kızı Rea ile olan konuşmasına devlet-insan ilişkileri gibi koca bir başlık sığdırılmıştır. Rea devlet için her türlü fedakarlığı yapacağını , gerekirse sevgilisinden ayrılacağını hatta vatani için öleceğini söylerken , Romulus devleti bir insandan daha fazla sevmemesini söyler. Cesar Rupf 'un teklifini de bu yüzden geri çeviren Romulus'a göre insan sevgisi vatan sevgisinden öncedir, vatansız yaşanır ancak insansız , sevgisiz yaşanmayacağını savunur. İşte bu sahnelerden de görüldüğü gibi Tavukçu Romulus aslında tüm bu söylemlerini bir tavukçu kimliği altında saklayarak ya da kendini "Fizikçiler" deki bilim adamı gibi deliliğe vererek gizlemektedir. İmparator olduğundan dolayı daha rahat olmakta ve gerektiğinde açıktan açığa bunları dile getirmektedir. Ancak hem gerek duymadığından hem de fazla gerilim yaratmamak için son ana kadar tüm bu taktiklerini tavukçu kimliğinin kanatlarına gizler. Perdenin sonuna doğru tüm saray erkanının gizliden Romulus'un yatak odasına girdiğini görürüz. Amaçları Romulus'u öldürmektir. Romulus hepsinin farkına varır ama sesini çıkarmaz ölmekten de korkmaz . Hepsini tek tek karşısına çağırır ve onlarla tartışır. Onlar Romulus'u vurmaya , öldürmeye gelmiştir ama Romulus onları yargılar , hepsiyle tartışır ve hiç birinden lafını esirgemez. Romulus bu sahnede gerçekten çok ciddidir ve yine karısı ve kızıyla olduğu gibi tavukçu kimliğinden çıkmıştır. Bu duruma bir anlam veremezler , daha biraz önce tavukların yemini veren obur şarlatan bir İmparator yerine bir filozof bulurlar. Kısa süreli bir şaşkınlığın ardından Romulus'un tüm bu tavukçu tiplemesinin bir düzmece olduğunun farkına varırlar ve hesap sorarlar. Romulus ise hiç birisine hesap vermeyeceğini çünkü bu imparatorluğu onların kazanmadığını söyler. Bu çöküşün trajik acısını yaşayan biri vardır, o da Aemillian'dır. Hem şerefini hem de sevgilisini kaybetmiştir. Romulus'un Aemillian'a karşı bütün oyun boyunca dikkatli davranmıştır. Ona kızı kadar değer vermektedir ve hatta Aemillian öldüğünde ona oğlum diye hitap etmiştir. Bu toplumsal trajediye duyarsız kalmayan Romulus Aemillian'a hesap verme ihtiyacını duyar ve oyunun asıl dramaturjik noktaları Romulus'un repliklerinde yerini alır. Amilan'a verdiği cevapta Roma İmparatorluğunun kanlar ,savaşlar ve ölümler üzerine kurulduğunu anlatır. Şu an Roma

İmparatorluğunun başına gelenler daha önce düşmalarının başına gelmiştir. Bu imparatorluğun tarihi kanlar, ölümler, acılar ve kederlerle doludur. Böyle bir imparatorluğun kendini savunmaya hakkı var mıdır ?

Bu soruya hiçbiri cevap veremez. Belki bazıları Romulus'un duruşunu anlayamamışlar ama bu duruşun kendileri için kötü bir şey olduğunu tahmin etmişlerdir. Romulusun Roma İmparatoru hakkında verdiği bu yargı Aemillian ve diğerleri için ciddi bir krizdir.

Romulus onlara başka bir dünyayı göstermiştir . Bu görüntüden ve kabustan sıyrılıp Romulus'u öldürmek isterler , ancak Germenler'in yaklaştığı haberi sarayda yankılanır. "Germenler Korkusu" Romulus'u öldürme azminden ağır gelir

Uşakların Romulus'a kızının , karısının ve diğerlerinin ölüm haberini getirmesiyle dördüncü perde başlar. Sicilya'ya salla geçerken denizde boğulmuşlardır. "Kızım Rea , oğlum Aemillian " diyerek üzülen Romulus , birazdan Germenler tarafından öldürüleceğini düşünerek bu olayı çok çabuk unuttur. Germenler sahneye geldiklerinde karşılarında sırtarak oturan bir Romalı bulurlar. Onun imparator olduğunu doğal olarak anlayamazlar ve öldürmeye kalkışırken Germen Hükümdarı Odaeker gelir ve öldürme hamlesini yapacak olan savaşçı yeğenine engel olur. Bundan sonra iki hükümdarın tanışmalarına şahit oluruz . Birbirinin düşmanı olmaları biraz gerginlik yaratır ancak Odaeker'in de tavuklarla ilgilenmesi ilişkilerini yumuşatır. Daha doğrusu Odaeker de Romulus gibi aklın yolunu seçmiştir. Ölmeye hazır olduğunu söyleyen Romulus , Odaeker'in yardım istemesiyle şaşırır. Odaeker yeğeninin tam bir savaşçı olduğunu ve yakın bir zamanda Germenler'in başına geçeceğini , bununla birlikte Roma İmparatorluğu'na benzer bir imparatorluk kuracağını dile getirerek Romulus'tan yardım bekler. Bu karşılaşmadaki en önemli nokta Romulus'un planlarının alt üst olmasıdır. Karşısında kendisine benzeyen bir hükümdar bulur. Sahnenin ortalarına doğru Odaeker'in Romulus'u uzun zamandır takip ettirdiğini daha doğrusu İmparatorluğun ahçısının Odaeker için casusluk yaptığını öğreniriz. Odaeker Romulus'a Germenler'in Hükümdarı olmasını önerir. Böylelikle oluşacak imparatorluk cihan imparatorluğu olmayacaktır. Ona göre İtalya Kralı olduğu zaman şu an itaakar yeğeni o zaman taht kavgası yapıp amcasını öldürecek ki bu kaçınılmaz bir kaderdir. Başından beri ölüm hesapları yapan Romulus'a imparatorluk teklifi yapar. Öldürülmeyeceğini anlayan Romulus için o an başka türlü bir ölüm olur. Romulus'un yaşadığı bu trajedinin iki ayağı vardır ; birincisi kızının ve oğlunun ölmesidir. Çünkü ölüm haberini aldığı anda zaten kendisinde öleceğini düşünerek bu olayı es geçmiştir. Şimdi ise hayattadır ve onların ölüm acısını duymaya başlamıştır. İkincisi ise artık Romulus'un yargılanma süreci başlamıştır. Çünkü Odaeker Romulus'a kanlar ve savaşlar üzerine kurulu olduğu için yıkmak istediği düzenin yerine geçecek düzenin en az eskisi kadar kanlar ve savaşlar üzerine kurulu olacağını söyler. Tüm hesaplarını yıkmak yok etmek üzerine kurmuş olan Romulus yaptığı herşeyin anlamsızlaştığını görür. Bunula birlikte Roma İmparatorluğunu sona erdirmek için göze aldığı tüm risklerin sorumluluğunu taşımaya başlamıştır. Bitirdiği ilişkileri , kullanmadığı İmparatorluk yetkisini , Germenlere izin vermesini vb. herşey. Çünkü Roma İmparatorluğu savaş koşullarına göre hareket etmemiştir , bütün alanları boş bırakmıştır. Bu yüzden Aemillian'ın "halkın öldürülüyor Romulus sahip çık" sözleri haklılık kazanmıştır. Her ne kadar Germenler karşılarında Romulus'un hesapladığı gibi düzensiz bir ordu bulup kolayca ilerlemiş olsalar da , Odaeker'in yeğeni ve onun gibilerin yarattığı tablo üçüncü perdedeki Romulus'un Roma İmparatorluğu için çıkardığı tablodan geri kalmayacaktır; Katliamlar, yağmalar,soykırımlar. Bir anlamda Romulus da bu tabloya dahil olmuştur .

Öldürülmeyi bekleyen Romulus ile Ondan hükümdarlık yapmasını isteyen Odaeker oyunun sonlarına doğru çıkmaza düşerler , önce Romulus kendini öldürmek ister sonra geleceği için Odaeker yeğenini öldürmek ister. Ancak ikisi de birbirlerini aynı ifadelerle ikna ederler. Bu

durumda Romulus hayatta kalmak , Odaeker ise mücadele etmek zorunda kalır. Odaeker ondan beklenildiği gibi İtalya Kralı olacak , Romulus ise ölmeyip Germenler tarafından emekli edilecektir.

Oyunun dramaturjisini Romulus'un tavırlarında görebiliriz. Oyun Romulus'un bu İmparatorluğu yıkmamasını ve bu yıkımın gerekliliğini konu alıyor. Romulus'un yanı sıra Aemillian, Julia , Odaeker gibi karakterlerden yola çıkılarak dramaturjik çıkarımlar yapılabilir. Romulus oyunun başından itibaren kendinden emindir. Her jesti hedefi için ne kadar tutarlı olduğunu ifade etmektedir. Aemillian'ın gelişine kadar süren bu tutarlılık onunla tartıştıktan sonra da sürmüştür. Çünkü Romulus Aemillian trajedisini de göze almıştır. Bu sahnenin hesabını kafasında çoktan halletmiştir. Zaten bu karşılaşmada Romulus çok zorlanmamıştır. Odaeker'in gelişine kadar tüm hesaplarını tutturan Romulus , bu karşılaşmayı hiç beklememiştir. Romulus'u yıkan ise zaten Odaeker'i doğru bulması olmuştur. Çünkü yıktığı imparatorluğun yerine eskisini aratacak daha güçlü bir imparator gelmektedir.

Dürrenmatt'ın Romulus'u bilge ve insancıldır. Dürrenmatt Romulus'u sadece son sahnede yargılamıştır. Yıktığının yerine yenisinin geleceğini hesap edemeyen bir karakter olarak çizmiştir onu . Ancak bunun yanında üçüncü sahnede koca bir dünyayı yargılayacak kadar arkasındadır ve ona göre Romulus çoğu yerde özdeşleşilmesi gereken bir bilgedir. İTÜ Sahnesi işte bu "Hatasız Kul Olmaz " anlayışındaki Romulus yorumunun yanında yer almamıştır. Çünkü tartışılması gereken son derece önemli noktalar vardır. Romulus'un sadece son sahnede yargılanması ve hatalı bulunması ciddi dramaturjik hatalar doğurmaktadır. Cevaplanması gerekenlerin çokluğu Romulus karakterini canlandırırken dikkatli davranmayı zorlar. Romulus'un tek çözümü bu imparatorluğu yıkmak mıydı ? Ayrıca Roma İmparatorluğun yerine yine bir o kadar korkunç Germen İmparatorluğunun kurulacak olmasının hesaplanmayışı şöyle bir geçilebilir miydi ? İmparator Romulus'un devlet işlerinden elini eteğini çekmesi savaşın vahşetini nasıl etkilemiştir ve Romulus bu vahşete karşı ne yapmıştır ? Herşeyi hesaplayan Romulus'un böyle bir ayrıntıyı atlaması onu Dürrenmatt'ın deyimiyle bir bilge yapar mı?

Romulus yalnız başına bu mücadeleye girişmiştir. Elindeki çok güçlü İmparatorluk kozunu savaşta yenilerek kullanmıştır. Dürrenmatt eserlerinde bu dünyayı değiştirmenin kişiler tarafından mümkün olmadığını vurgular . Bu anlamda kişilere düşen bu dünyaya sadece kendi çaplarında cevaplar vermesidir. Çünkü sistemler çok büyüktür, insan ömrü ve çabası onu ne değiştirir ne de yok edebilir. Romulus kendi çapında bir cevap vererek koca imparatorluğu yok eder. Aslında eylemin büyüklüğü çok açıktır. Dürrenmatt ne kadar inkar etse de koskoca bir imparatorluk Romulus'un intihar saldırısıyla çökmüştür. Bireyler "bu dünyayı değiştiremez" görüşü biraz olsun Dürrenmattın kendi kaleminde bir çelişkiye uğramaktadır. Her ne kadar Romulus karakteri bir ideal olsa da yine Romulus'un elindeki imparatorluk kozunu böyle kullanması eleştiriye oldukça açıktır. Kaldı ki Romulus görüşlerini kimseyle paylaşmaz . Oysa ki çevresinde onu dinleyecek bir çok insan vardır , olmasa bile yaratılabilir. İşte onun bu kimseyi örgütlememe , bildiğini kendi yüceliğine saklama ve sadece çökertme hamlesi Romulusu çoğu yerde ukala bir konuma itmiştir. Bu anlamda çok bilmiş ve kendince yücedir. Ayrıca yeni kurulacak olan Germen İmparatorluğunu hesap edemeyişi bir hatadır. Oysaki "kimse beni anlayamaz , bir ben var benden içeri" diyen Romulus'un çözümü sadece bunda bulması ikinci bir tutarsızlığı beraberinde getirir. Ülkesinde devam eden savaşa kulak vermemesi bir diğer unsurdur. Germenler'in sakin sakin sadece savaş koşullarına uygun bir şekilde ilerlediğini kim söyleyebilir. Ölenler sadece kızı ve oğlu Aemillian değildir. Peki ya Germenlerin vahşeti . İşte İTÜ Sahnesi'nin yaptığı yorumda bu Germen başlığı önemli bir

yer almaktadır. Dördüncü sahnede sadece Dürrenmatt'ın metninin aksine sadece Odaeker ve yeğeni gelmez sahneye. Tüm Germenler sahneyi doldurur. Ellerindeki bıçaklar kanlıdır ve onca yorgunluğa rağmen boğazlarından çıkardıkları ha-hu sesleriyle Romulus'u öldürmek için birbirleriyle yarışır. Bu sahneleme tarzı İTÜ Sahnesinin Romulus'a verdiği ikinci bir cevaptır aslında . Çünkü bu şekilde sahnelenen (ki bu abartı yerindedir) kana susamış Germenler buraya gelene kadar kimbilir daha ne kadar bir vahşet yaratmışlardır. Bu aslında daha önce değindiğimiz gibi bir alt-metin çalışmasıdır. Ancak bunun olması çok yüksektir hatta kesindir. "Romulus bu Germen katliamına nasıl izin verir ? " diyebiliriz. Romulus'un Germenlere ve imparatorluğa karşı takındığı bu tavır ; eylemsizliği eylem olarak seçme hali; onu Dürrenmatt'ın yorumunun aksine trajik bilge kahraman olarak bakmamızı engellemektedir.